

POPULARNONAUKOWE STRESZCZENIE PROJEKTU

Prawosławni stanowią największą mniejszość wyznaniową w Polsce. Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny liczy ponad pół miliona wiernych (*Wyznania...* 2013), a większość z nich mieszka we wschodnich obszarach województwa podlaskiego. Badania prowadzone w ramach projektu mają pokazać, jakie są wśród prawosławnych w Polsce wzorce kobiecości i sprawdzić, czy kobiety religijne (prawosławne) mogą być jednocześnie kobietami wyemancypowanymi. Celem jest także stworzenia języka naukowego, którym można by mówić o zaangażowanych religijnie wyemancypowanych prawosławnych kobietach i ich sprawczości. Bazując na narracjach kobiet, wyznawczyń prawosławia w Polsce, odpowiem na pytania, jaką funkcję mogą pełnić i pełnią kobiety w społecznościach parafialnych, i jak postrzegają nauczanie Kościoła w tej kwestii. Tematem badawczym jest rzeczywistość kobiet w Kościele prawosławnym w Polsce zapośredniczona przez teksty czytane i publikowane przez wiernych oraz przez hierarchię, a także – lub być może przede wszystkim – refleksje na temat tej rzeczywistości w narracjach kobiet. Ich wypowiedzi zestawię z literaturą prawosławną, zarówno oficjalną, teologiczną, jak i mniej oficjalną, czasem wręcz niezgodną ze stanowiskiem Kościoła, ale wydawaną pod jego egidą. Dyskurs tekstów prawosławnych, który planuję badać, stoi u podstaw przekonań jednostki (tu: kobiety prawosławnej) dotyczących własnej roli społecznej i zadań, jakie w jej opinii stawia przed nią Kościół (a także sam Bóg). Dyskurs rozumiem tu jako sposób mówienia o problemie, przekazywania idei, przekonań i emocji. Język tekstu, używane sformułowania będą analizowane, by pokazać, co kryje się za użytymi słowami, co jest nieoczywiste na pierwszy rzut oka i jaki obraz wyłania się niebezpośrednio z analizowanych tekstów.

Sytuacja prawosławnych kobiet w Polsce w ciągu ostatnich dziesięcioleci bardzo się zmieniła. Do głosu coraz częściej dochodzą kobiety wychowane w innej rzeczywistości niż ich matki i babki. Kobiety te są lepiej wykształcone, mają większą świadomość oddziaływania na Kościół i jego członków zróżnicowanych czynników społeczno-ekonomicznych i światopoglądowo-moralnych. Często mają znacznie większą styczność z prawosławnymi tekstami, zwłaszcza z licznie wydawanymi od lat sześćdziesiątych rosyjskimi tekstami teologicznymi pisanymi na emigracji, najczęściej we Francji. Wiedza i poglądy ich matek i babek – także w kwestii ról pełnionych przez kobiety w Kościele i w społeczeństwie – w większej mierze były kształtowane przez tradycyjną kulturę ludową. Zestawienie tych dwóch typów patrzenia, dwóch odmiennych i jednocześnie skrajnych postaw posłuży do stworzenia obrazu funkcjonowania prawosławnych kobiet w Polsce.

Wciąż brakuje polskich badań dotyczących niemałej wszak grupy kobiet, jaką są kobiety prawosławne. Pozostają one nieopisane, można przyjąć, że ich rola jest orientalizowana, czasem wręcz trywializowana, a przede wszystkim rozpatrywana z dominującego, „zachodniego” punktu widzenia. Myśl feministyczna i ortodoksyjna interpretacja religii wydają się wzajemnie wykluczać. Dlatego też podczas przyglądania się społecznym rolom, jakie pełnią kobiety prawosławne, należy zastosować nowego rodzaju warsztat naukowy. Powinien on być odmienny od dotychczas dominującej w antropologii religii (i nie tylko) tendencji do narzucania zachodnich norm tym społeczeństwom, których religijność rozwijała się odmiennie, na podstawie zupełnie innych paradygmatów. Społeczność prawosławna nadal nie jest dostatecznie zbadana i opisana przez antropologów. Próby opisanego funkcjonowania kobiet prawosławnych w społeczeństwie winny być moim zdaniem zestawione z dominującą obecnie w antropologii myślą feministyczną, a może wręcz jej przeciwstawione. Analizowanie roli kobiety w prawosławiu z punktu widzenia teorii dominujących w antropologii zajmującej się kobietami nie musi być trafne. Planuję posłużyć się takim instrumentarium analitycznym, które pomoże pokazać miejsce kobiety w społeczności prawosławnej z jej własnego punktu widzenia, bez narzucania zachodnich kategorii emancypacyjnych.